

Zivinozdravilske reči.

(Zoper govejo kugo), to je, tisto hudo bolezen, ki se v naše kraje dosihmal le iz ptujih (rusovskih, turških) dežel pritepa, in se ne izcimi pri nas doma, je že sto in sto pomočkov priporočenih bilo, vsak s posebno hvalo in da gotovo pomaga, — in vendar pri vsem tem ga dandanašnji še nimamo zdravila, ki bi bilo kaj več vredno kot piškov oreh. Daj ti piškov oreh svojemu za govejo kugo bolnemu živinčetu, tvoj sosed pa naj svoji dá najbolj hvaljeno mešanico, in oba štejeta potem, koliko repov si ti, koliko tvoj sosed otel, — obljubim, da rajtenga vama ne bo hodila nič navskriž. Ljudi za norce imeti ali pa priporočati gotovo zdravilo zoper govejo kugo, je vse eno. Kako malo prav umnih ljudi je na svetu, razodeva pred vsem lahkovernost njih v boleznih človeških in živalskih. Če bolj je pisana kakošna reč, več zaupanja imajo do nje. V to versto spada tudi tista mešanica, katero so zdaj spet nekteri časniki pogreli in to „pogreto rihto“ nosijo po svetu rekoč: „Leta 1792 je kuga na Pomorskem (Pommern) v vasi Fideborn vso govejo živino pokončala, — le kmet Steineke si je ohranil vso svojo vsakrat. In kaj je dajal ta kmet svoji živini? Napravil je lek iz 8 različnih reči: vzel je namreč za dve polne žlici katrana (Theer), periše soli, pest česnja, žlico navadnega maternika ali divičnika (Mutterkraut), žlico kužnika (Pestilenzkrout), žlico hrena, žlico žganih in stolčenih brinjevih jagod, žlico aškeca ali iljke (angelike); vse to je dobro pomešal, enmalo vode prilil, da je postala gosta kaša ali latverk, kterege je vsako jutro vsaki živini po žlici dajal“. In — pravijo — to je pomagalo! Nam pa se le to čudno zdí, kako je mogoče, da od leta 1792, kar je Steinekova mešanica znana, je že na milijone živine za govejo kugo pocepalo? In vendar se ponuja ljudem spet ta „pogreta rihta“ kot gotova pomoč! Mi nimamo nič zoper to, ker tudi nobenega družega gotovega zdravila ne vemo, — al le to je pri takih rečeh nevarno, da lahkoverni ljudje, se zanašaje na take čudapolne zdravila — zanemarjajo to, kar je pravo in najbolj gotovo: namreč zapreti svojo živino tako ojestro, da ne pride kar z nobeno stvarjo od zunaj v dotiko.

Novice.

* Divjega petelina (Auerhahn) je neki gospod Zamotajev v Petrogradu tako privadil, da je v vsem kakor domača kuretina. Gosp. Zamotajev ima že 5 parov iz drugega zaroda. Kdor plaho in divjo natoro imenovane živali pozna, se bo čudil nad to novico, ki pa je čista resnica.

„Frauend. Bl.“

* To je mož, da je kaj! Nek učitelj ljudskih šol blizo Potsdama na Pruskem si je s svilorejo, ki mu je le 18 tolarjev stroškov prizadjala, letos (to je v 6 tednih) 200 terdih tolarjev pridobil. „To je mož po volji naši!“ — pravijo „Frauend. Bl.“, in mi dostavljamo: „Naj bi bil izgled tudi drugim! Obljubimo, da se ne bojo kesali“.

Pratkar.

Letošnji Božič.

Letos se bode o Božiču nekaj primerilo, kar se redko primeri — namreč najkrajši dan leta bo tudi mlaj, tedaj bojo o Božiču zraven najkrajših dnevov tudi noči popolnoma brez lunine svetlobe (temne). Letošnji Božični teden se tedaj — zavoljo najkrajših dnevov in zavoljo noči brez luninega svita šteje v versto najtemnejših celega stoletja. Dvojno prerokovanje se opira na to. Eno pravi

Koljkor bliže Božič mlaja,
Toljkor huji mraz prihaja.

Drugo pa:

Sveti večer če je temno,
Žita bo prazno k letu gumno.

Po tem takem huda zima in slaba letina.

Al — človek prerokuje vreme, Bog ga pa nareja!

Kakošna bo letošnja zima?

Stari kmetje in gojzdnarji prerokujejo, da letošnja zima bo sila huda, kakor je bila zima vse tiste leta, katerih številka se je z 9 končala, kakor v letu 1819, 1829, 1839; 1849. Prerokujejo pa hudo zimo iz tega, da je letos veliko tistih ptičev, ki se pozimi v druge dežele preselijo, naše kraje že zgodaj zapustilo.

Zlato.

Nekdaj kakor danes so hrepeneli ljudje po zlatu. Že v starodavnih časih so čislali zlato za najžlahnejo kovino, zato ker se lepo blešči in ker se redko najde; čeravno se namreč nahaja po vseh delih sveta, ga vendar nikjer ni veliko. Kakor druge žlahne kovine se tudi zlata rija ne loti. Zlato se dá tako vleči, da z enim samim cekinom lahko pozlatiš celega konja z jezdicom vred; en gran zlata, ki ga ni več kakor je glavica bučična, se dá v drat raztegniti 500 čevljev dolg. Lakomnost človeška po zlatu je iznajdenike ameriških zlatih rud spreobrnila v grozovitne rabeljue, in Kalifornija je marsikterege pridnega delavca popačila v razujzdanega klateža. Pravijo, da kralj David je za svoj tempelj porabil 15.000 centov zlata; Salomon je vsako leto 1200 centov zlata iz Ofira vzel; v rimskem deržavnem zakladu je včasih po 15.000 centov zlata ležalo. Prerajtali so, da vsako leto se po celem svetu okoli 164.000 mark zlata na dan spravi, in sicer na Rusovskem 21.000, v Azii 51.000, v Afriki 45.000, v Ameriki pa 41.000 mark.

Hvala domačih mojstrov.

Ternovska nova cerkev v Ljubljani je po skerbi neutrudljivega gospoda fajmoštra Karun-a in s pripomočjo hvalevrednih Ternovčanov in Krakovčanov, ljubljanske mestne gosposke, ki je pomočnica tej cerkvi, in pa mnogih družih ljubljanskih dobrotnikov in dobrotnic skor popolnoma dodelana in sicer tako, da, osnovana po bizantinskem redu in okinčana z dvema stolpoma, se more med najlepše cerkve dežele krajnske šteti. Naj tedaj „Novice“, katerim je v njih obertnijskem in umetniškem razdelku vseskozi mar za domači napredek, svojim bravcem povejo, kdo so bili mojstri, ki so notranjo opravo cerkve s peterimi oltarji in tremi kori izdelali, s katero se ona vsakemu ogledavcu prikupuje. Kar je lesenega dela, tudi po snovi bizantinskega reda v nji, sta dobroznana mojstra gosp. Tomec in gosp. Zajic lepo doversila in si tako z našim slovečim kamnarezom gosp. Toman-om vred, ki je marsikaj iz kamna za to cerkev napravil, novo živo pričo svoje umetnosti postavila v tej hiši Božji. Podobe za 4 stranske oltarje je izmalal g. Kühnel, ki se je, kakor že večkrat drugej, tudi tu kot izurjenega umetnika skazal. Podoba vélikega oltarja je ostala poprejšna stara, ki pa še dandanašnji spričuje slavo našega Mencinger-ja, ki bode na veke stal v zlatih bukvah domačih umetnikov. Al ker je podoba ta za novi oltar bila prekratka, ji je treba bilo toliko dostaviti, da se prileže novemu večjemu oltarju — in to nalogo je lepo doversil domač mojster, kterege ime imamo danes pervikrat priložnost v „Novicah“ imenovati, namreč gosp. Wolf, kateri, rojen Doleneč in bivši ces. oficir, je po izstopu iz vojašine, na Laškem se izuril v malanji tako, da ga moremo z dobro vestjo priporočiti deželi. On in pa gosp. Borovski, čigar malarska zmožnost je že tudi v šolah, kjer je bil učenik, dobro poterjena, sta malarijo na mokro (fresko) za vélikim oltarjem lično napravila in s tem pokazala, da sta kos tudi

tej malarii, za katero nimamo v vsakem kotu pripravnih mojstrov. Ako še omenim, da so Ternovčani dali po gosp. Samasa-tu tudi svoj veliki zvon preliti, ki s svojim glasom H tako veličanstveno doni, da malokter drug lepše, razodenem le še to željo, naj bi marljivi gosp. fajmošter še tudi orglje v take roke dali, da bi se ujemale lepo z vsem lepim, kar ima zdaj zala cerkev ternovska. Paznik.

Glasi o cesarskem ukazu, ki določuje učbeni jezik v različnih deželah našega cesarstva.

XI.

Cesarski ukaz 20. avgusta t. l., kakor smo brali v 34. listu „Novic“, vелеva, da naj se mladež v prihodnjic po gimnazijah našega cesarstva v tistem jeziku podučuje, kateri je materin večini učencov, in hoče tako dati vsakemu svoje, kolikor je mogoče na tem svetu, kjer ni nič popolnega.

Besed tega visokega ukaza se terdno deržimo in verno pričakujemo, da se bode tudi nam Slovencom po pravici dalo, kar se je brez izjeme in brez prideržka oklicalo vsem narodom avstrijskim, čeravno imamo protivnikov dosti, ki zaničujejo visoko častitljivi jezik slovenski.

Odkod pa protivni ugovori, odkod taka nevolja nekterih zastran tega cesarskega ukaza, ki tudi nam ima dati, kar nam gré? Nerazumejo ne naših težav in potreb, ne naše pravice in zmožnosti, ako so dobre volje, — ali pa jih nočejo razumeti, ako so hude. Vselej veljá: „Oče odpušaj jim; saj ne vejo, kaj delajo“. Ker pa taki zaslepljenci, naj so naše ali druge kerví, po drugih — nemških — časnikih svoje cesarskemu ukazu zoperne, nam krivične misli trosijo, bi pač jako koristno bilo, ako bi se dotični sostavki iz „Novic“ poslali ponemčeni v ravno tiste časnike, kateri so zoper naše potrebe in zmožnosti krivo govorili, da se pred visoko vlado in pred vsem svetom razjasni in odpravi ta mrena, s katero hočejo slepi ali hudovoljci pravico omrežiti. Saj so vredniki dolžni, tudi odgovore sprejemati v svoje liste. *)

Tudi jaz terdim, da se ima vsak učenec najpred dobro učiti maternega jezika; tudi jaz terdim, da se naj v jezikopisani Avstrii vsak gimnazijalen učenec dobro uči vladnega nemškega jezika; tudi jaz terdim, da je prekoristno se učiti še drugih sosednih jezikov, kolikor mogoče.

Če pa nenemški narodi složno podajajo roke in trud v blagor občni domovini Avstrii, bo saj bratovsko in uza-jemno, da se nemški učenci, ktere vlastna volja ali druga neobhodljiva okolnost v naše gimnazije in kraje pripelja, učé tudi našega domačega učnega jezika v svoj in občni blagor, kakor sl. ministerstvo nauka živo priporoča v nalašč natisnjeni in vodjem gimnazij in realk razposlani knjižici, da bi se delila med nemške učence. **) Saj večno veljá: „Roka roko umiva“, in kolikor jezikov znaš, toliko človekov veljaš“. Zato želimo:

Ne terdite krivo vladi in svetu, da nimamo dovelj slovenskih učiteljev. Gospod Terdina jih je na perste naštel. Povem vam, koj jih bo obilno! Ne bodo hodili drugod s trebuhom za kruhom, ako se jim ponuja domá v domačem premilem jeziku. — Dobro se spominjam, ko se je pred 10 leti glas razlegal, da bodo uradnije ljudstvu v domačem jeziku morale pisati, kako urno in pridno so se naši uradniki

slovenščine vadili, da bi mahom pripravljeni bili, ako bi treba bilo!

Ne oponašajte, da še nimamo knjig za gimnazijske razrede. Verjemite nam, da smo toliko praktični in se ne ukvarjamo z rečmi, ki niso treba — ali ne smejo treba biti. Nikdo ne zgotavlja robe, ktera se ne rabi in ne kupuje. Ne vi, ne noben drug umen človek ne piše šolskih knjig v jeziku, ki za šole ni pripuščen. Kdo bi jih rabil? kdo kupoval? Verh tega pa mi povejte še: kako stare pa so sedanje učne knjige po gimnazijah ali realkah? Menda maloktera čez 10 let; večidel so mlajši šopki nabrani iz več vertov, tudi tujih — in pogostoma tudi po tujih vertnarjih. Marsiktero teh knjig so našinci spisali, česa je priča njih slovansko ime na prvi strani. Ako so jo vedili v nemškem prav zadeti, Bogme! da jo bojo vedili tudi v našem jeziku, berž ko bo treba. Dokazov imamo in podlage zadosti.

Ne zabavljajte, da nimamo veliko slovstva. Slovstvo je nježen cvet. Cvetlica ne cvete, kjer jo nemila noga teptá; kjer se ne sme okopavati in zalivati; ne raste, kjer se ji vertnarji, ljubci in častivci odvrtačo ali oddomačujejo. To je stara — pa ne naša krivica! Zato ne naganjajte, ne silite, ne bodite krivi, da še bi dalje terpela. Ne overajte visokega ukaza v početi popravi, da se skeleča rana zaceli po pravem vračniku. Če podlago razcvetja podjedate, ga nikoli ne bode, in stara zabavljica: „nimajo slovstva“, bi bila vaša stareja krivica! — Tudi smem tolažno in ponosno reči, kar so se nam verige prejšnih žalostnejših časov po visoki vladi zrahljale, se je pri nas v naših razmerah v desetih letih več storilo, ko drugod v petdesetih. In ako se nam sedaj podari pol toliko podpore, ko je bilo nekđaj over, bo gotovo uspeh vesel. Čez silo pa nikdo ne more.

Ne krivite ljudstva po slepih sklepih. Razločujte pošteno med kratkovidnim, prostim in nečimernim in pa med podučenim in rodoljubnim človekom slednjega naroda. Spominjajte se basni Menenia Agripove! Neprevidni priprosti ljudje so terjali in sklenili, kar bi jih bilo pogubilo. Čversta noga zajde, pridna roka seže krivo, ako jima ne sveti bistro oko. Pregladen seže po srovi ali nezreli hrani, da si le berž silni glad potolaži — ne porajtaje, kak hudo utegne to njegovo zdravje in življenje podkapati. — Še več, kdo se utonja (vtaplja), in že zavest zgublja, se ne dá priplavšemu rešniku prijeti, da bi ga otel iz nevarnosti, temoč ves omoten loví okoli sebe, kar more najhitreje zgrabiti, da še milega rešnika sebo pogrezne. In na take krive slabe podlage hočete operati svoje dokaze?! Komur je mar za občni blagor, ne praša nevednega priprostega za svet, ker vé, da govori ali kričí, kako ga ravno sila tere, ali prvi dobiček mika in slepi, ne pa previdno, kakor bi se dala lepo terdno postaviti hiša občne stanovitne sreče.

Tak — vaš — in tudi moj nasvet je v tej reči vladi nepotreben.

Bog pa daj, da bi rodoljubni možje, ki so njenega zaupanja vredni, ji berž pripomogli vresničiti, kar njeni blagi ukaz razglašá! Njim gré skerb, overe — prave in krive odpravljati in skoremu pričetku pot uglajati.

To so moje misli o tej zadevi, in moj odgovor tistim, ki se po nemških časnikih ustavljajo cesarskemu ukazu zastran učnega slovenskega jezika po naših gimnazijah, terde, da ga ni treba, ali da ni moči za to! Živkov.

Slovenščina na Slovenskem.

(Dalje.)

Nekteri ljudi pa nečeju toga viditi, nečeju toga slišati i spoznati, da je slovenščina imenitna, koristna i potrebna — i to je tisti glavni uzrok, tisti glavni koren, iz kteroga poganjaju zaderžki i overe našega napredovanja.

*

*) Po tiskarnih postavah se ne more noben časnik siliti, da bi vzel v svoj list razjasnjenje kake krive misli; le razjasnjenje pomot o djanskih zadevah (Thatsachen) mora vzeti. Da bi pa iz proste volje kaj vzeli, ni misliti. Slavni vladi pa, se nadjamo, so znane pravične, v „Novicah“ razodete želje.

Vred.

**) „Betrachtungen über das Studium der Sprachen der nicht-deutschen Völkerstämme in der österreichischen Monarchie für jüngere Studierende, und Ansprache an dieselben zur Erlernung dieser Sprache“. Wien 1850.